

Bilaga 2 Lagstiftning kopplat till avfallsförebyggande

Nedan följer ett urval av lagstiftning, både nationella och EU, kopplade till det avfallsförebyggande arbetet.

Avfallslagstiftning i svenska miljöbalken

I Sverige finns, sedan den 1 januari 1999, en övergripande lagstiftning på miljöområdet i form av miljöbalken. Miljöbalken tar sin utgångspunkt i ett antal av de grundläggande principer som genomsyrar det internationella arbetet med miljö och naturresursanvändning. Ett exempel är principen om att förorenaren ska betala. Till miljöbalkens allmänna hänsynsregler hör bland annat kunskapskravet, försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen samt principer om hushållning, kretslopp och lämplig lokalisering av verksamhet och åtgärder.

1 kap. 1 § 5 anger att miljöbalken skall tillämpas så att återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Den svenska avfallslagstiftningen utgår i huvudsak från EU-gemensamma regler. Reglerna som berör avfallshanteringen återfinns i första hand i 15 kap. miljöbalken som handlar om avfall samt i avfallsförordningen (2020:614).

Avfallshierarkin har införts i miljöbalken genom 2 kap. 5 § och 15 kap. 10 §:

2 kap. 5 § Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska hushålla med råvaror och energi samt utnyttja möjligheterna att 1. minska mängden avfall, 2. minska mängden skadliga ämnen i material och produkter, 3. minska de negativa effekterna av avfall, och 4. återvinna avfall. I första hand ska förnybara energikällor användas.

15 kap. 10 § En bestämmelse om skyldighet att vidta avfallsförebyggande åtgärder finns i 2 kap. 5 §. Den som är ansvarig för att avfall blir behandlat ska se till att det 1. återvinns genom att det förbereds för återanvändning, 2. materialåtervinns, om det är lämpligare än 1, 3. återvinns på annat sätt, om det är lämpligare än 1 och 2, eller 4. bortscaffas, om det är lämpligare än 1–3. Den behandling av avfallet som bäst skyddar människors hälsa och miljön som helhet ska anses som lämpligast, om behandlingen inte är orimlig.

Den som hanterar avfall är enligt 15 kap. 11 § miljöbalken skyldig att se till att hanteringen inte skadar eller orsakar risk för skada på människors hälsa eller miljön.

Miljöbalken tar i **kap 2. 2, 3 och 4** §§§ upp försiktighetsprincipen om att alla som bedriver en verksamhet ska skaffa sig kunskap och vidta åtgärder för att förebygga och hindrar skada eller olägenhet på människa och miljö. **I kap 26. 1§** om *Tillsyn* tydliggörs tillsynsmyndigheternas möjligheter att uppmärksamma verksamheter om resurshushållningsprincipen och förebygga genom att använda bästa möjliga teknik.

KOMMUNALA AVFALLSPLANER

Sedan 1991 ska alla kommuner ha en avfallsplan som omfattar samtliga avfallsslag och vilka åtgärder som behövs för att hantera avfallet på ett miljö- och resursmässigt lämpligt sätt. Kravet finns i 15 kap. 41 § miljöbalken. Där framgår att det för varje kommun ska finnas en renhållningsordning som ska innehålla en avfallsplan med uppgifter om avfall inom kommunen och om kommunens åtgärder för att minska avfallets mängd och farlighet. Miljöbalken innehåller också krav om hur renhållningsordningen ska tas fram. Det gäller exempelvis kraven om samråd och utställning och att beslut om renhållningsordning ska fattas av kommunfullmäktige. Vilka uppgifter en avfallsplan ska innehålla regleras i Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2020:6) om kommunala avfallsplaner om förebyggande och hantering av avfall. I avfallsplanen ska mål, åtgärder och styrmedel för att förebygga och hantera avfall samt nedskräpning beskrivas. Mål och åtgärder ska utgå från de nationella miljö kvalitetsmålen, etappmålen samt andra relevanta mål, strategier och planer.

För att öka medvetenheten om avfallsförebyggande är information en viktig åtgärd för att förebygga avfall. En bestämmelse om information har därför införts i föreskrifterna som anger att kommunerna ska informera hushållen i kommunen om avfallsförebyggande åtgärder som kan vidtas och nyttan av att vidta sådana åtgärder.

Vägledningen om kommunala avfallsplaner ger även några exempel på avfallsförebyggande åtgärder som främst rör hushållsavfall respektive kommunalt verksamhetsavfall från exempelvis förskolor, skolor, äldreomsorg, kommunkontor, reningsverk och kommunala avfallsanläggningar.¹

KOMMUNER SKA LÄMNA INFORMATION TILL HUSHÅLLEN OM AVFALLSFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

Enligt miljöbalken får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om skyldighet för kommunerna att lämna information om avfallsförebyggande åtgärder (15 kap 45 § 1 p. miljöbalken). Genom detta bemyndigande har Naturvårdsverket givits rätt att meddela föreskrifter om skyldighet för kommunerna att lämna information om avfallsförebyggande åtgärder till hushållen (9 kap. 6 § 2 p. avfallsförordningen). Naturvårdsverket har i sin tur med stöd av detta föreskrivit att kommunen ska lämna information till hushållen om avfallsförebyggande åtgärder (21 § Naturvårdsverkets föreskrifter om kommunala avfallsplaner om förebyggande och hantering av avfall (NFS 2020:6)).

Kommunen är också skyldig att, från och med 1 januari 2024, ta fram lättillgänglig information till hushållen och till de verksamheter som har valt kommunal insamling, om hur de kan förebygga förpackningsavfall (6 kap. 16 § 3 p. förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar).

Kommunernas informationsskyldighet stöds av artikel 9 i EU:s ramdirektiv om avfall där informationskampanjer lyfts fram som en av flera åtgärder som medlemsstaterna ska vidta för att förebygga avfallsgenerering (artikel 9, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/851 av den 30 maj 2018 om ändring av direktiv 2008/98/EG om avfall).

¹ Kommunal avfallsplanering (naturvardsverket.se).

Kommunen får finansiera information om avfallsförebyggande åtgärder till hushållen med renhållningsavgiften. Kommunen får meddela föreskrifter om att avgift ska betalas för åtgärder som kommunen vidtar i syfte att lämna information om avfallsförebyggande åtgärder till hushåll och verksamhetsutövare, som producerar avfall som kommunen ansvarar för (27 kap. 4 §, 2 p. miljöbalken). De avfallsslag som kommunen ansvarar för framgår av 15 kap. 20 § miljöbalken. Naturvårdsverket har gett ut en vägledning² till kommunerna som stöd i arbetet med att informera hushåll om avfallsförebyggande åtgärder.

PRODUCENTANSVAR FÖR BILAR

Enligt 9 § i förordning (2023:132) om producentansvar för bilar ska minst 95 procent av den uttjänta bilens vikt återanvänds eller återvinnas, och minst 85 procent av bilens vikt ska utgöras av återanvändning eller materialåtervinning.

BATTERIFÖRORDNINGEN

Genom batteriförordningen³ har producenter utökat producentansvar för batterier som de tillhandahåller på marknaden för första gången inom en medlemsstats territorium. En nyhet från och med 18 augusti 2025 är att en ekonomisk aktör som för första gången inom en medlemsstats territorium tillhandahåller ett batteri på marknaden som är ett resultat av förberedelse för återanvändning, förberedelse för ändamålsändring, ändamålsändring eller återtillverkning anses vara producent och därmed har utökat producentansvar.

Enligt batteriförordningen får batterier som innehåller mer än en viss halt kvicksilver (alla batterier), kadmium eller bly (bärbara batterier) inte sättas på marknaden eller tas i bruk inom EU. I artikel 6 i förordningen fastställs ramen för begränsning av farliga ämnen i batterier. Det här säkerställer att ämnen som används i batterier eller som finns i förbrukade batterier inte utgör en oacceptabel risk för människors hälsa eller för miljön. Senast den 31 december 2027 kommer kommissionen att lägga fram en rapport för Europaparlamentet och rådet om fastställande av ämnen i batterier som har negativa konsekvenser för människors hälsa, miljön eller återvinningsprocesserna. Det är viktigt att tänka på att batterier även kan omfattas av krav i andra regelverk. De kraven gäller parallellt med reglerna i batteriförordningen.

Batteriförordningen innehåller också andra regler, bland annat krav som gäller hållbarhet, säkerhet, märkning och andra informationskrav.

PRODUCENTANSVAR FÖR ELUTRUSTNING

I samma förordning finns bestämmelser som utökar det tidigare producentansvaret, bland annat genom att producenterna själva eller via producentansvarsorganisation ska vidta avfallsförebyggande åtgärder och att de genom olika typer av incitament ska bidra till ökad utsortering och insamling av elavfall. Det finns också krav på att producenter ska informera användare av produkter som innehåller personlig information om hur det kan raderas och hur enheten kan fabriksåterställas vilket kan möjliggöra ytterligare användning. Producentansvarsorganisationerna ska

² Informera hushåll om åtgärder för att förebygga avfall – Vägledning om kommunernas ansvar, Naturvårdsverket, 2023.

³ (EU) 2023/1542

säkerställa att elavfall som innehåller personlig information hanteras på ett säkert sätt vid insamling och behandling. Producentansvarsorganisationerna har också krav på sig att årligen rapportera till Naturvårdsverket vilka avfallsförebyggande åtgärder som vidtagits.

PRODUCENTANSVAR FÖR FÖRPACKNINGAR

Förpackningsområdet regleras framför allt genom EU:s förpackningsdirektiv som är genomfört genom den svenska förpackningsförordningen. (Direktivet kommer ersättas av EU:s förordningsförordning).

Den nya svenska förpackningsförordningen började gälla 2024 då ändringar om att insamlingsansvaret för hushållens förpackningar övergick till kommunen infördes. Andra förändringar är förtydliganden om att förpackningar ska tömmas på sitt innehåll (avfall) och var de ska lämnas.

Vissa engångsplastförpackningar regleras också via engångsproduktförordningen där det bland annat finns vissa förbud och mål kring minskad förbrukning av engångsplastmuggar och matlådor. Förpackningar som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel omfattas också av speciell lagstiftning och där är Livsmedelsverket ansvarig myndighet.

ENGÅNGSPLASTDIREKTIVET

2019 fattade EU beslut om ett så kallat engångsplastdirektiv som innehåller en rad åtgärder för hur medlemsländerna ska komma till rätta med vissa plastprodukters negativa påverkan på miljön⁴. Vissa engångsartiklar av plast förbjuds medan andra ska minska i förbrukning. Ett av engångsplastdirektivets främsta syften är att minska nedskräpningen av engångsplastprodukter. Som ett led i implementeringen av direktivet finns märkning- och/eller informationskrav kopplat till engångsplastprodukter som ofta förekommer i nedskräpningssammanhang.

Medvetenheten om negativa effekter av plastprodukter i miljön ska höjas hos konsumenter genom exempelvis information om tillgängliga och återanvändbara alternativ, hur produkterna bäst ska tas om hand som avfall samt de negativa konsekvenserna av nedskräpning. Vem som ansvarar för att öka medvetenheten skiljer sig åt mellan de olika produkterna.

Den som på den svenska marknaden släpper ut tuggummi eller portionssnus ska informera konsumenter om hur produkterna ska tas om hand när de blir avfall och vilka negativa miljöeffekter som nedskräpning av dessa produkter ger upphov till. Informationen som lämnas ska uppmuntra till ett ansvarsfullt konsumentbeteende och ska vara lättillgänglig och återkommande för konsumenten.

Den som i en yrkesmässig verksamhet tillhandahåller plastbärkassar till konsumenter ska informera om plastbärkassars miljöpåverkan, fördelarna med att minska förbrukningen av plastbärkassar samt åtgärder som kan vidtas för att minska förbrukningen.

⁴ Vägledning om producentansvar (naturvardsverket.se) (hämtad 240419).

Vissa engångsplastprodukter ska förses med en tydlig standardiserad märkning som visar hur produkten ska hanteras som avfall, beskriva produktens negativa miljöeffekter och förekomsten av plast i produkten. Krav på märkning gäller den som på den svenska marknaden släpper ut:

- Sanitetsbindor, tamponger, tampongapplikatorer
- Våtservetter
- Filter och tobaksvaror med filter
- Muggar

Nationella skräpmätningar – Förordning (2021:1002) om nedskräpningsavgifter

Naturvårdsverket genomförde den första nationella skräpmätningen år 2023, skräpmätningar ska därefter göras vartannat år. Resultatet av skräpmätningen 2023 visar att nio av tio skräpartiklar är engångsprodukter av olika slag⁵. Cigarettfimpar svarade för så mycket som 48 procent när man räknar i antal, alltså nästan hälften av allt skräp. Mätningen visade också att två tredjedelar av skräpet på våra gator och torg samt i våra parker innehåller plast. Den vanligaste kategorin inom plast förutom fimpar är flexibla omslag vilket bland annat är förpackningar för godis, glass och snacks men även plastbestruket papper som papper från hamburgare.

Resultatet från skräpmätningarna ska, tillsammans med kostnader som kommunerna rapporterar för uppstädning av skräpet, användas i arbetet med nedskräpningsavgifterna som producenter av vissa engångsplastprodukter ska betala. Resultatet från skräpmätningarna ska även användas för att följa upp målen om minskad nedskräpning. Resultatet i skräpmätningen används även i den övervakning som Naturvårdsverket arbetar med gällande nedskräpningsavgifterna. Övervakningen ska innehålla information om ifall dryckesbehållare, tunna plastbärkassar och engångsprodukter som inte omfattas av avgiftsskyldigheten är vanligt förekommande vid nedskräpning och ifall dessa produkter därför bör omfattas.

Naturvårdsverket ska informera om engångsprodukter – Förordning (2021:1002) om nedskräpningsavgifter

Naturvårdsverket ska informera konsumenter om hur vissa engångsprodukter i plast ska hanteras när de blir avfall. Informationen ska även innefatta vilka negativa miljöeffekter nedskräpning ger upphov till och vilka negativa effekter som uppstår när dessa engångsplastprodukter spolas ner i avloppet.⁶

Naturvårdsverket ska informera konsumenter gällande följande engångsplastprodukter:

- Matlådor (behållare med eller utan lock som används för livsmedel som är avsedda att konsumeras direkt ur behållaren utan ytterligare beredning, till exempel behållare för snabbmat, ”take-away”).
- Omslag av ett flexibelt material eller en förpackning som innehåller livsmedel som är avsedda att konsumeras direkt ur förpackningen eller omslaget utan ytterligare beredning.

⁵ Nationell skräpmätning (naturvardsverket.se) (hämtad 240419).

⁶ Vägledning om producentansvar (naturvardsverket.se) (hämtad 240419).

- Dryckesbehållare med en kapacitet av högst 0,6 liter, till exempel dryckesflaskor, inklusive korkar och lock.
- Muggar, inklusive lock.
- Filter och tobaksvaror med filter.
- Våtservetter.
- Ballonger, med undantag för de som används för industriell eller annan yrkesmässig användning och som inte distribueras till konsumenter.
- Tunna plastbärkassar.

Nedskräpningsavgifter – Förordning (2021:1002) om nedskräpningsavgifter

I genomförandet av engångsplastdirektivet har Sverige infört nedskräpningsavgifter för utvalda engångsplastprodukter som är vanliga i nedskräpningssammanhang⁷. Syftet med nedskräpningsavgifter är att minska negativ påverkan på miljön från nedskräpning av engångsprodukter i utomhusmiljöer. Det här ska uppnås genom att producenter tar ett ekonomiskt ansvar för insamling och hantering av avfall som skräpar ner samt det ekonomiska ansvaret för att sprida information om de negativa konsekvenserna med nedskräpning.

Fiskeredskap – Förordning om producentansvar för fiskeredskap (SFS 2021:1001)⁸

Enligt avfallsförordningen ska avfall som utgörs av fiskeredskap från och med 2025 samlas in separat på ett sätt som främjar återanvändning eller materialåtervinning. Den som har kommunalt avfall som utgörs av fiskeredskap ska sortera ut avfallet från annat avfall och lämna till kommunen.

Verksamheter som producerar eller säljer fiskeredskap i Sverige omfattas av producentansvar för fiskeredskap. Producenter av fiskeredskap är från utgången av 2024 skyldiga att anlita eller själv tillhandahålla en producentansvarsorganisation. Producenter ska anmäla sig som producent hos Naturvårdsverket och även rapportera uppgifter till Naturvårdsverket.

Producentansvarsorganisationen ska uppfylla de krav som finns i förordningen om producentansvar för fiskeredskap och ska anmäla sig till Naturvårdsverket. Från 2025 ska producentansvarsorganisation för fiskeredskap betala en avgift till kommunerna för att täcka kommunernas insamlingskostnader av det avfall som utgörs av fiskeredskap.

LAGSTIFTNING KRING NEDSKRÄPNING

Det är förbjudet att skräpa ned utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till. Med skräp menas både mindre föremål som glas, papper, engångsgrillar och fimpar såväl som större föremål som exempelvis byggavfall, möbler, bilar och hemelektronik. Den som skräpar ner på en plats som allmänheten har tillträde till kan dömas för nedskräpningen och straffet är böter eller fängelse i högst ett år. När det gäller nedskräpning som är mindre allvarlig kan polisen bötfälla på plats,

⁷ Vägledning om producentansvar (naturvardsverket.se) (hämtad 240419).

⁸ SFS2021-1001.pdf (svenskfattningssamling.se).

meddela så kallad nedskräpningsförseelse. Förbudet mot nedskräpning och straffbestämmelserna finns i 15 respektive 29 kap. miljöbalken.⁹ I miljöbalken anges även att den som hanterar avfall ska se till att hanteringen inte skadar eller orsakar skada på människors hälsa eller miljön.¹⁰

Enligt artikel 13 i Havsmiljödirektivet (2008/56/EG) ska åtgärdsprogram upprättas för att upprätthålla god miljöstatus. Åtgärdsprogrammen uppdateras var sjätte år och det senaste svenska åtgärdsprogrammet¹¹ upprättades 2015. Några av åtgärderna i programmet handlar om att förebygga och hantera marin nedskräpning.

I lagen med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (1998:814) regleras kommunernas ansvar för gatuhållningen på framför allt allmänna platser.¹² Kommunerna har under vissa förutsättningar ett ansvar för att städa gator, torg och andra allmänna platser inom detaljplanelagt område. De kan också bli ansvariga att återställa andra platser utomhus där allmänheten får färdas fritt. Under vissa förutsättningar kan fastighetsägare bli ansvariga för att åtgärda nedskräpning, främst när det handlar om kvartersmark och gångbanor inom detaljplanelagt område. Via kommunal föreskrift kan fastighetsinnehavare åläggas att hålla rent på gångbana eller något annat utrymme utanför fastigheten.¹³

Enligt artikel 13 i Havsmiljödirektivet (2008/56/EG) upprättas åtgärdsprogram för att uppnå god miljöstatus. Åtgärdsprogrammen uppdateras var sjätte år och det senaste svenska åtgärdsprogrammet upprättades 2021¹⁴.

FÖRBUD MOT SMÅ PLASTPARTIKLAR I KOSMETISKA PRODUKTER

För att minska spridningen av mikroplast i miljön är det sedan den 1 juli 2018 förbjudet i Sverige att sälja kosmetiska produkter som innehåller plastpartiklar med rengörande, skrubbande eller polerande effekt.¹⁵ Förbudet gäller produkter som är avsedda att sköljas av eller spottas ut efter att de använts på hud, hår, slemhinnor eller tänder.

ÅTGÄRDER FÖR MINSKAT DÄCKSLITAGE

I den nyligen antagna Euro 7-förordningen finns åtgärder för att reglera däckslitage vilka även kan komma att adresseras i en delegerad akt under däckmärkningsförordningen och kan även komma att adresseras i en delegerad akt under däckmärkningsförordningen¹⁶.

Euro 7-förordningen fastställer att kommissionen ska anta genomförandeakter för typgodkännande för däcktyper avseende däckslitage och metoder för att mäta och övervaka däckslitage. Dessutom ges kommissionen befogenhet att anta delegerad akt för att fastställa nötningsgränser för däck som kommer gälla samtliga vägfordon, det vill säga personbilar, skåpbilar, lastbilar och bussar. Vad dessa gränser kommer

⁹ 15 kap. 26 §, 29 kap. 7 § och 7a § miljöbalken (1998:808).

¹⁰ 15 kap. 11 § miljöbalken (1998:808).

¹¹ Havs- och Vattenmyndigheten. Rapport 2015:30. God havsmiljö 2020. Marin strategi för Nordsjön och Östersjön. Del 4 Åtgärdsprogram för havsmiljön. 2015.

¹² Naturvårdsverket. Rapport 6551. Strategiskt arbete för minskad nedskräpning. Vägledning för kommuner. 2013.

¹³ 3 § lagen med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning (1998:814).

¹⁴ Havs- och Vattenmyndigheten, Rapport 2021:20 Marin strategi för Nordsjön och Östersjön Åtgärdsprogram för havsmiljön 2022–2027 enligt havsmiljöförordningen.

¹⁵ Plastpartiklar i kosmetiska produkter – Kemikalieinspektionen.

¹⁶ Regulation – 2020/740 – EN – EUR-Lex (europa.eu).

ligga på är dock ännu inte fastställt. Gränsvärdena baseras på mätmetoder som utvecklas i UN Task Force on Tyre Abrasion.

BEGRÄNSNING AV AVSIKTLIGT TILLSATTA MIKROPLASTER

Sedan oktober 2023 råder en begränsning av avsiktligt tillsatta mikroplaster inom EU.¹⁷ Begränsningen omfattar både mikroplaster som sådana och som innehåll i olika typer av kemiska produkter. Begränsningen innebär att mikroplaster inte får släppas ut på marknaden i kemiska produkter i en koncentration som är lika med eller högre än 0,01 procent av vikten. Några exempel på produkter som omfattas av begränsningen är glitter, kosmetiska produkter, rengöringsmedel, granulat i konstgräsplaner och växtskyddsmedel. För flera användningar finns övergångsperioder och det finns även användningar som är undantagna¹⁸.

TEXTILAVFALL SEPARAT INSAMLING

Från och med den 1 januari 2025 ska textil samlas in separat från annat avfall.

Regeringen har beslutat om separat insamling av textilavfall från och med 1 januari 2025. Beslutet innebär att alla som har textilavfall ska sortera ut och förvara det skilt från annat avfall. Kommunen kommer att ansvara för att samla in textilavfall från hushåll och verksamheter som har kommunalt avfall. Verksamheter som textiltillverkare och grossister omfattas också av utsorteringskravet, men får själva se till att det utsorterade textilavfallet samlas in och behandlas. Läs mer här: [Krav på separat insamling av textilavfall \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se)

KEMIKALIELAGSTIFTNING

Stora delar av lagstiftningen inom kemikalieområdet är reglerad på EU-nivå. Till exempel finns följande EU-förordningar med kopplingar till avfall och avfallsförebyggande:

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar (CLP-förordningen).
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 2019/1021 om långlivade organiska föreningar (POPs-förordningen).

Följande EU-direktiv är exempel på annan EU-lagstiftning som har kopplingar till avfall och avfallsförebyggande:

- Europaparlamentets och rådets 2009/48/EG av den 18 juni 2009 om leksakers säkerhet.

¹⁷ Kommissionens förordning (EU) 2023/ av den 25 september 2023 om ändring av bilaga XVII till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) vad gäller mikropartiklar av syntetiska polymerer.

¹⁸ Kommissionens förordning (EU) 2023/ av den 25 september 2023 om ändring av bilaga XVII till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) vad gäller mikropartiklar av syntetiska polymerer.

- Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/65/EU av den 8 juni 2011 om begränsning av användning av vissa farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (RoHS-direktivet).

Varje tillverkare, importör eller distributör av en vara som släpps ut på marknaden i EU/EES och som innehåller ett särskilt farligt ämne på kandidatförteckningen i Reach, i en halt av mer än 0,1 viktprocent, måste lämna information till SCIP-databasen hos Echa. SCIP är en databas som samlar information om varor som innehåller särskilt farliga ämnen. Informationen i databasen är framför allt användbar för företag som hanterar avfall och återvinning men kan även vara viktig för myndigheter för att få kunskap om vilka typer av varor och material som kan innehålla farliga ämnen. Bestämmelsen om anmälan till SCIP-databasen finns i artikel 9 om avfallsförebyggande i EU:s Avfallsdirektiv och syftar till att minska andelen avfall som innehåller särskilt farliga ämnen och främja substitution.

ROHS-DIREKTIVET – REGLER OM KEMIKALIER I ELEKTRONIK

Det så kallade RoHS-direktivet¹⁹ (Restriction of the use of certain Hazardous Substances in Electrical and Electronic Equipment – begränsning av vissa farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning) syftar till att minska riskerna för människors hälsa och för miljön genom att ersätta och begränsa farliga kemiska ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning. Direktivet ska även förbättra möjligheten till lönsam och hållbar materialåtervinning från avfall från sådan utrustning.). Direktivet har införts i svensk lagstiftning genom förordning (2012:861) om farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning och genom Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7).

I RoHS-direktivet finns gränsvärden för vissa farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning, dessa gäller i så kallade homogena material. Ett homogent material kan inte delas upp i olika material på mekanisk väg till exempel genom slipning, skärning eller krossning. Sådana material kan vara olika plaster, metaller, legeringar, glas och ytbeläggningar. De ämnen som regleras i RoHS-direktivet är kvicksilver, kadmium, bly, sexvärt krom, flamskyddsmedlen PBB och PBDE, mjukgörarna DEHP, BBP, DBP och DIBP. Det finns även kemikaliekraV för elektronik i flera andra regelverk. De kraven gäller parallellt med kraven i RoHS-direktivet. Det finns också ett stort antal undantag från ämnesregleringarna i RoHS-direktivet som innebär att även de ämnen som är begränsade kan förekomma i avfall från elektriska och elektroniska produkter.

LAGSTIFTNING KRING EKODESIGN

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/125/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för att fastställa krav på ekodesign för energirelaterade produkter (ekodesigndirektivet) syftar till att förbättra produkternas miljöprestanda under hela livscykeln. I Sverige gäller lagen (2008:112) om ekodesign som trädde i kraft 2008. Kraven gäller energianvändning men även andra egenskaper såsom buller, livslängd, tillgång till reservdelar, återvinningsbarhet, samt informationskrav kring farliga ämnen. Direktivet är ett ramdirektiv, vilket innebär att direktivet sätter ramar för hur krav ska tas fram och vad som kan regleras. Specifika

¹⁹ 2011/65/EU

krav för olika produkter sätts sedan i produktförfordningar. Energimyndigheten är tillsynsmyndighet för produktförfordningarna under Ekodesigndirektivet i Sverige. Det innebär att Energimyndigheten genomför provningar och utfärdar vitesförelägganden för produkter som inte uppfyller lagkraven.

EU-KOM beslutade i juni 2024 om en ny förordning med krav på ekodesign för hållbara produkter (ESPR)²⁰. Den nya EU förordningen, som ska ersätta ekodesigndirektivet, utgör, liksom det tidigare direktivet, ett ramverk för utformning av krav på specifika produktgrupper. Syftet i ESPR är att främja en cirkulär användning av resurser längs med hela värdekedjan. Kraven i ESPR kan avse en rad olika aspekter och har utvidgats jämfört med det äldre direktivet, exempelvis produktens energiprestanda, återanvändbarhet, toxicitet, koldioxid- och miljöavtryck och andel återvunnet material. I ESPR är även informationskrav sådana ekodesignkrav som kan ställas. Ekodesignkrav kan vara av två slag, antingen prestandakrav eller informationskrav. Förordningen etablerar nyheten om ett digitalt produktpass som är tänkt att innehålla information om produkten som är relevant för köpare, tillsynsmyndighet och även aktörer som reparerar, återtillverkar eller återvinner produkten.

UPPHANDLINGSLAGSTIFTNING

Offentlig upphandling styrs av ett antal olika lagar som reglerar på vilket sätt det offentliga ska göra sina upphandlingar. EU beslutade 2014 om tre nya upphandlingsdirektiv: Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG, Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/25/EU av den 26 februari 2014 om upphandling av enheter som är verksamma på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster och om upphävande av direktiv 2004/17/EG och Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/23/EU av den 26 februari 2014 om tilldelning av koncessioner.

Den svenska upphandlingslagstiftningen bygger till stor del på EU-lagstiftningen. I första hand styrs offentliga upphandlingar enligt reglerna i:

- lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU),
- lagen (2016:1146) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster (LUF),
- lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner (LUK), samt
- lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (LUFFS).

De olika lagarna tar sikte på olika typer av upphandlingar beroende på bland annat vem det är som gör inköpen och vad som köps in. Ett antal andra regelverk blir också aktuella vid offentliga upphandlingar, bland annat offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

KONSUMENTLAGSTIFTNING

Konsumentköplagen gäller när privatpersoner köper varor från ett företag. Med varor menas alla typer av lösa saker, till exempel bilar, livsmedel, elektronik, kläder

²⁰ (EU) 2024/1781

eller djur. Lagen gäller också begagnade varor som inhandlas från ett företag. Den gäller även varor med nedsatt pris.²¹

- Reklamationsrätten ger konsumenten rätt att reklamera fel som upptäcks på varan under de tre första åren efter köp. Reklamationen ska göras inom två månader efter att felet upptäckts.
- Ångerrätt betyder att konsumenten har rätt att lämna tillbaka varan. Ångerrätt gäller i 14 dagar vid e-handel för vissa varor som kläder, skor, smycken och accessoarer samt klockor.²²

Öppet köp och bytesrätt bestämmer företag själva om de vill erbjuda sina kunder, men är inte ett lagkrav.

Konsumentlagstiftningen gäller inte när konsumenten vid e-handel köper varor från företag utanför Eus gränser, utan sådan handel räknas som privatimport. Konsumenten behöver själv alltid betala moms och ofta även tull och andra avgifter vid köp från tredje land.²³

RÄTTEN TILL REPARATION

Våren 2024 antog EU-parlamentet och rådet direktivet om främjande av reparation av varor. Direktivet syftar till att förenkla för konsumenter att få sina varor reparerade framför att få dem utbytta mot en ny vara. Medlemsstaterna har nu 24 månader på sig att införliva direktivet i nationell lagstiftning innan det ska börja tillämpas den 31 juli 2026.²⁴ Lagstiftningen innebär i korthet att för utpekade produktområden (se *Bilaga II* till förordning) ska tillverkare säkerställa följande:

- Att kravet om reparation uppfylls.
- Säkerställa att reservdelar finns tillgängliga till ett rimligt pris.
- Konsumenter ska informeras om möjligheterna att reparera.
- Konsumenter ska få ett extra års garanti när man väljer att reparera en vara under garantitiden.

Kommissionen ska tillsammans med medlemsstaterna ta fram en europeisk reparationsplattform för att underlätta att hitta reparatörer. Plattformen planeras vara i bruk år 2027.

HÅLLBARHETSRAPPORTERING

Kravet på att lämna en hållbarhetsrapport utvidgas till att omfatta bland annat små och medelstora företag som är börsnoterade, stora eller börsnoterade dotterföretag och vissa större filialer till tredjelandsföretag som har en betydande verksamhet inom EES. Rapporten ska granskas av en revisor.²⁵

²¹ Konsumentköplagen | Konsumentverket (hallakonsument.se).

²² Ångra köp av kläder och skor – då har du ångerrätt | Konsumentverket (hallakonsument.se).

²³ Handla från företag utanför EU | Konsumentverket (hallakonsument.se).

²⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1799 av den 13 juni 2024 om gemensamma regler för att främja reparation av varor och om ändring av förordning (EU) 2017/2394 och direktiven (EU) 2019/771 och (EU) 2020/1828 Text av betydelse för EES.

²⁵ Lagrådsremiss Nya regler om hållbarhetsrapportering (regeringen.se).